
BARTÓK BÉLA

„KÁRPÁTJAINK ISTENALKOTTA BÁSTYÁI”

„Magyar földön nincs ellenség!”¹ – írta a szegedi *Délmagyarország* című lap 1915. május 9-én az előző napon kapott információk alapján, és ez azt jelentette, hogy hét hónapos elkeseredett és borzalmas veszteségekkel járó küzdelem után sikerült az orosz hadsereget kiűzni Magyarország északkeleti megyéiből. A hír országszerte nagy örömet váltott ki, mivel az egész télen és tavasszal folyó honvédelmet az osztrák–magyar vezetés igazságosnak tüntette fel, és erkölcsi tőkét kovácsolt belőle. A harcok a következő hónapokban a keleti fronton tovább folytak, de a felszabadulást Magyarországon olyan hatalmas diadalnak tartották, hogy egy évvel később, 1916. március 6-án Jankovich Béla kultuszminiszter elrendelte annak iskolai megünneplését. Az iskolai megemlékezések valódi oka azonban más volt: „Megengedem – írta a miniszter – hogy ez alkalommal az ünnepély után közvetlenül a tanulóifjúság és a résztvevő közönség tettekben nyilvánuló áldozatkész hazaszeretetének kifejezésére a Kárpátoknak hazánk védelmében elpusztult falvai javára gyűjtés rendeztessék.”² A minisztérium lapjában hamarosan részletes javaslatok is megjelentek a Kárpáti nap tervezéséhez. „Igenis, áldozzon a gyermek abból, amit a szülői gond és jóság az ő kényelmére, fölöslegére, elkényeztetésére szánt. Tanulja meg gyakorolni a lemondás erényét, soha az idők még alkalmasabbak nem voltak erre a leckére. Vesse le természetes, gyermeki önzését, lépjen ki magából, hogy belehelyezkedjék a vele egykorú szenvedők, a hajléktalanná lett gyermekek bús lelkiállapotjába.”³

Ez volt a célja a következő forrásnak, amely a csurgói tanítóképző intézetben a Kárpáti napra készített elemi iskolai mintaóraterv. A csurgói magyar királyi elemi iskolai tanítóképző intézetet 1869-ben alapították. Az 1915–16-os tanévben a 4 évfolyamra 120 diák iratkozott be, de csak 83 fő végezte el tanulmányait, mert pl. 32 fiú hadba vonult.⁴ „Több tanár csendes munkahelyét a lövészárokkal cserélte fel, hogy életét, vérért áldozza a hazáért”⁵ – írta az iskola krónikása 1939-ben. Egyik tanáruk, Kaposi Károly 1886-ban született Kőszegen evangélikus családban, 1904–1907 között a pápai állami tanítóképző intézetben tanult, 1908-ban Hunyad vármegyébe helyezték, majd 1912-ben nevezték ki a csurgói állami tanítóképző intézethez.⁶ Ott a gyakorlóiskola tanára és a tanítóképzős

1 DMO 1915. 110.1.

2 VKM 30 000/1915. VI-a- ü. o.

3 NTL 1916.11.2.

4 CSÉ 1916. 17.

5 Koltai 1939: 88.

6 CSÉ 1916: 13.

diákok szakvezető tanítója lett 1919-ig. Fontos tudni, hogy a komáromi székhelyű cs. és kir. 12. gyalogezred egyik tisztjeként ő is megsebesült, majd hazakerült Csurgóra. A *Néptanítók Lapjában* már 1914-től jelentek meg mintaleckéi, pl. az 1914. decemberi limanovai győzelem is belekerült egy óratervébe.⁷

Ilyen előzmények után jelent meg Kaposi Károly óraterve a *Néptanítók Lapja* 1916. április 13-i számában az *Alkalmi tanítás a Kárpáti napra* címen.⁸ A nyomtatott szövegnek ilyen formában többféle forrásértéke is van. Egyrészt egy olyan tanító készítette, aki maga is megjárta a csatateret, tehát „testközelből” ismerte a háborút. Másrészt a tartalma tükrözi a korabeli magyar állam és társadalom gondolkodását, hiszen az iskola mindig egy adott történelmi korszak tükré. Harmadrészt nevelési, képzési és oktatási szempontból is vizsgálható, milyen célok, módszerek, eszközök jellemezték a korabeli elemi iskolai tanítóképzést. Azt mutatja meg, milyen eszményt, erkölcsi útmutatást, világnézetet akart átadni egy tapasztaltabb tanító a kisgyermekes és a leendő tanítók számára.

A lenti leckét 10-12 éves gyermekeknek taníthatta Kaposi tanító úr a 17-18 éves tanítójelöltek előtt, vagyis mindkét korosztálybeli fiúk számára példát kellett mutatni. A tervezett órának szerkezetileg három nagy, római számmal jelölt része van: bevezetés, tanítás, befejezés. A vizuális szemléltetés nagyon hangsúlyos volt az órán, hiszen a két falitérképen kívül a tanító táblai rajza is fontos szerepet játszott, és a négy csatakép mellett négy kép a harcok következményeit, a halottakat, a menekülőket, a lerombolt házakat mutatta be. Az újságokból felhasznált illusztrációk találati helyét Kaposi tanító úr sajnos nem jegyezte le. Érdekes szemléltetőeszköznek tűnik még egy vár agyagmakettje, és nem szabad elfeledkezni a *Jó Pajtás* című gyermekújságból hozott versekről. Ezek a tanító szemléletes, színes szóbeli előadásával, leírásával mind azt a célt szolgálták, hogy az érzelmekre hatva együttérzést váltsanak ki a tanulóknak nemcsak a hős magyar katonák, hanem a földönfutóvá lett polgári lakosok iránt is.

A tanítási rész első fele a Kárpátok földrajzi és katonai fontosságát, jellemzőit hangsúlyozza, a második fele pedig együttérzést szeretne kialakítani a háborús pusztulás leírásával, végül a befejezés a gyermekek adakozási kedvét próbálja felkelteni. A következő szövegben a **T.** a tanító, a **GY.** a gyermekek megtervezett, elképzelt mondatait jelöli, és az óra részegységeinek neveit az arab számok és kisbetűk mellé dőlt betűvel újra beírtuk a szövegbe.

Alkalmi tanítás a Kárpáti-napra

Írta: Kaposi Károly, csurgói állami tanítóképző-intézeti gyakorló iskolai tanító.
A tanítás tárgyi célja: *A Kárpátok – a világháborúban beigazolást nyert – nagy jelentőségének megértetése*

7 NTL 1918: 30. 7–8.

8 NTL 1916: 15. 6–9.

Paedagogiai célja: *A Kárpátokban és hazánk védelmében elpusztult falvak javára rendezendő gyűjtés*

Szemléltető eszközök: *A Kárpátok domború térképe, a tanító színes rajza krétával, szemléltető képek képes folyóiratokból*

Vázlat

I. Érdeklődéskeltés

- a) Feleleveníték a községben oly megtörtént eseményt, melynek tárgya összefüggésben van a nagy világháborúval illetőleg a kárpáti harcokkal
- b) Célkitűzés

II. [Tanítás]

1. A Kárpátok jelentősége

- a) A Kárpátok hazánknak természetes bástyái
- b) A kárpáti harcok színterének bemutatása, szemléltetése domború térképen, rajzon, képekben
- c) A véres küzdelmek leírása, szemléltetése képeken, rajzon
- d) Az orosz sereg menekülése és pusztulása

2. Adakozatok a kárpáti elpusztult falvak felépítése céljára!

- e) Az oroszok pusztítása
- f) A menekülők nyomora, elpusztult otthona
- g) Részvételre és adakozásra serkentés

III. [Befejezés]

- a) Felelet a célkitűzésre és összefoglalás
- b) Alkalmat adok, hogy a gyermek részvételének tettekben is kifejezést adhasson.

Részletes eljárás

I. Bevezetés

a) A község kapcsolata a háborúval

T. Emlékezzünk vissza arra a színdarabra,⁹ amit a tanító bácsik március 14-én este előadtak!¹⁰ A színdarabban kinek a fia voltál te, Jenő és Pista?

Gy. A rongyos katonáé.

T. Mondd el, hol és melyik csatában kapta a rongyos katona a halálos sebeit!

9 Zilahy 1915.

10 A tanítók rendezték a színművet, nem játszottak benne.

Gy. A rongyos katona a Kárpátokban harcolt, őrjáratra ment és akkor egy ellenséges golyó átment a szívéen.

T. Valószínűleg tudjátok fiúk, hogy sok pénzt vettünk be azon az ünnepélyen. Abból a pénzből itt Csurgón szobrot állítanak¹¹ majd az elesett csurgói hős katonák emlékére.

Gy. Az én bátyám is ott a Kárpátokban esett el mint a rongyos katona.

T. Milyen büszkék lehettek majd ti, ha arra a felállítandó emlékszoborra gondoltok. Mondd meg, hol harcolt a te hősi halált halt bátyád meg a rongyos katona!

Gy. A Kárpátokban volt tavaly télen egy nagy csata és ott halt meg bátyám, meg a rongyos katona.

T. Jenő is beszélni akar, halljuk!

Gy. Édesapám azt írta, hogy ott a Kárpátokban sok orosz pusztult el.

T. Nagy véres csaták voltak ott a Kárpátokban. Ma ebben az órában hazánk minden iskolájában, tehát sok ezer tanuló velünk együtt gondol és beszél arról a véres harcról, ami a Kárpátokban lefolyt.

b) Lássuk, miért! *Célkitűzés*

II. A Kárpátok jelentőségének tanítása

a) *A Kárpátok hazánk természetes bástyái*

T. Mielőtt a nagy harcokról beszélénk, ismerjük meg a helyet, ahol a harcok lefolytak, azaz ismerjük meg a kárpáti harcteret! Gondolatban utazzunk el arra a harctérre! Melyik égtáj felé és merre kell utaznunk? Mutasd meg a térképen, Pista!

Gy. Az Északkeleti-Kárpátokba¹² kell utaznunk, mert ott voltak a nagy harcok. Először Budapestre, innen Miskolcra, Kassára utazunk. Ez a hegység az Északkeleti-Kárpátok.

T. Fiúk, ma behoztam ezt a térképet is. Miféle térkép ez? (*a IV. és V-VI. osztály már ismeri*).

Gy. Magyarország domború térképe.

T. Miért mondjuk domború térképnek?

Gy. Mert kidomborodnak rajta a hegyek és a völgyek. (*Mutathatunk be rajzban készített domború térképet is. Képes folyóiratokban láttam szemléletes és a célnak megfelelő térképet.*)¹³

T. Milyen magasnak kell itt a határon a Kárpátok hegycsúcsait elképzelnünk? Mutasd és mondd el, Jenő!

11 ÚB 1923. 256. 1.

12 A történelmi Sáros megye nyugati szélétől Máramaros megye délkeleti széléig tartó hegylánc.

13 A valódi domború térkép akkor ritka szemléltetőeszköz volt, az újságok ún. panorámatérképeket közöltek.

- Gy. Itt a Magas-Tátra vidékén ez a határhegység 2000 m magas, itt az északi-keleti Felvidék 1000 és 1500 m magas, a délkeleti Felvidék határán pedig 1500-2000 m magas.
- T. Gondoljatok el 50 templomtornyot egymás fölé állítva, körülbelül olyan magasak ezek a hegyek. Nézzétek most ezt a várat! *(Agyagból készült vár.)* Mik védik a várban levő várost?
- Gy. A bástyák.
- Gy. A mi hazánkat még erősebb és magasabb bástyák védik, a Kárpátok.
- Gy. Tanító bácsi kérem, akkor a muszkák nem tudtak hazánkba bejönni.
- T. Fiúk, a katonák énekelnek egy nótát is erről. Ki tudja ezt a nótát elmondani?
- Gy. Én, én.
- Gy. „Magyarország körül van kerítve/ Kősziklából van a kerítése/ Kősziklából van a kerítése/ Kutya muszka nem jöhetsz be tőle.”

b) *A kárpáti harcok színterének bemutatása*

- T. Figyeljétek meg a folyóvölgyeket!
- Gy. A folyóvölgyekből hágók vezetnek a hegyeken keresztül és ott jöhettek be a muszkák.
- T. Hol van a legtöbb alacsony hágó és folyóvölgy, melyek az Alföld felé vezetnek?
- Gy. Itt az északkeleti Felvidéken.
- T. Ott voltak azok a nagy és véres harcok. Most lássuk, mely hágókon akarta a muszka vezér nagy hadseregét hazánk szívébe bevezetni! Vegyük sorra a domború térképen a folyóvölgyeket! Gyere ki ..., sorold el a Kárpátokban a folyóvölgyekbe vezető járható hágókat!
- Gy. Itt a Laborca¹⁴ völgyében, az Ung, a Latorca és Tisza völgyében vezetnek járható hágók.
- T. Felrajzolom, hogy el ne felejtjük. *(Előre felrajzolt hegy- és vízrajzi térképbe belerajzolom a hágókat.)*
- T. A Latorca völgyébe vezet a Dukla-hágó, az Ung völgyébe az Uzsoki-szoros, a Latorca völgyébe a Vereckei-szoros, a Tisza völgyébe a Kőrösmező melletti hágó.¹⁵ Nézzétek ezt a képet!
- Gy. Ez a Vereckei-szoros.
- T. Nézzük meg ezt a szorost!
- Gy. Ez az Uzsoki-szoros.
- T. Itt is az út két magas hegylanc között vezet a folyóvölgybe. A magas hegyek és a szűk bejáratú hágók a mi katonáinknak nagy segítőitársai voltak. Várjon miért?
- Gy. Katonáink eltorlaszolhatták a hágókat és a hegyekről a közeledő muszkákat puskával, gépfegyverrel, ágyúval sorjába el tudták pusztítani.

14 Mai neve Laborca, és szlovákiai folyó.

15 Kőrösmező на Ясиня (Jaszinya) néven ukrain település a Tatár-hágó közelében.

T. Mit csinálnak itt katonáink?

Gy. Kivágnak nagy fatörzseket és eltorlaszolják a hágó útját.

T. Nincs is a világon ország, melynek határait a jó Isten hatalmasabb bástyákkal, hegyláncolatokkal megvédte volna, mint hazánkat. De nemcsak ezek a hatalmas magas bástyák védik hazánk határait, hanem ezek az úttalan hatalmas erdők is. A hegyeket a muszka gyalogság megmászhatná ugyan, de már a tüzéség, a lovasság és a tréncocsik¹⁶ nem tudtak átvergődni ezeken az úttalan erdőkön. A jó Isten véghetetlen jósága nemcsak bástyákat épített hazánk határán, hanem adott e hazának vitéz és bátor katonákat is, kik hazájukat meg is tudták védeni a muszkákkal szemben.

c) *A véres küzdelmek leírása*

T. Beszélgessünk most arról, hogy hogyan védték meg hős katonáink ezen a harctéren hazánk határait!

T. Ki volt az orosz hadsereg fővezére? Talán nem tudja sok, hát megmondom. Nikolajevics nagyherceg.¹⁷

Gy. Az újságban azt olvastuk, hogy az orosz fővezér már karácsonykor Budapesten és újévkor Bécsben akarta az ünnepi ebédjét megenni.

T. Tehát mi volt a célja?

Gy. Hogy elfoglalja hazánk legtermékenyebb részét, a Nagy Alföldet.

T. Nikolajevics nagyherceg milliós hadsereget indít az északkeleti Felvidék felé. Át akart törni katonáinknak eleven várfalán. Nézzétek ezt a képet! Mit láttok?

Gy. Katonáink felmásznak a sziklás hegyekre.

T. Ők ezen a helyen várják az oroszokat. Nagy erős csapatok szállják meg a hágókat is. Mondd el, mit ábrázol ez a kép!

Gy. A Dukla-hágóban hős katonáink visszaverik az oroszokat.

Gy. Mennyi elesett orosz fekszik már!

T. Az oroszok sokszor-sokszor megismétlik rohammal megsemmisíteni bátor katonáinkat és elfoglalni minden szorosunk bejáratát. Hőseink azonban, mint egy vasból készült fal, kiállják a rohamokat. Az oroszok az úttalan erdőkön is felhatolnak hőseink fedezékei elé. Lássuk, hogyan járnak ezek! Mondd el, mi történik itt a képen?

Gy. Huszárok puskatussal, karddal, durunggal ütik agyon a muszkákat.

T. Ilyen hősiezen harcoltak a ti hadban levő apáitok és testvéreitek is a Kárpátokban.

¹⁶ Katonai szállító lovasszekerek.

¹⁷ Nyikolaj Nyikolajevics Romanov nagyherceg (1856–1929) 1914. július – 1915. augusztus között volt az orosz hadsereg névleges főparancsnoka.

T. Beszélj el, mit látsz ezen a képen!

Gy. Az oroszok támadnak.

T. Nézd meg, hány rohamoszlop látszik!

Gy. 1, 2 ... 8.

T. Sokszor 15 oszlopot is küldtek az orosz tisztek egymás után katonáink puskái, gépfegyverei és ágyúi elébe. Ilyen nagy tömegtámadással szemben hős csapataink olykor-olykor néhány kilométert kénytelenek voltak hátrálni. Úgy, hogy az oroszok elfoglalták az Erdős Kárpátokból és a Máramarosi Havasokból¹⁸ ezt a keskeny területet. *(Rajzzal kísérem.)* Sáros, Zemplén, Ung, Bereg és Máramaros megyék megéreztek a rabló kozákcsapatok szennyes kezét, fosztogatásait és kegyetlenkedéseit.

d) *Az orosz sereg menekülése*

T. Veszélyes volt a helyzet, mert az oroszok már a Kárpátok lejtőin ereszkedtek alá a völgyek felé. De az Isten megsegítette vitéz csapatainkat. Belelehelte hős katonáink lelkébe a szívós kitartást. 3-4 hónapon át tartóztatják fel hős katonáink a rettenetes nagy orosz hadsereget a Kárpátokban. Amíg katonáink itt ellent állnak a vad orosz támadásoknak, az alatt okos vezéreink itt Galíciában *(megmutatom térképen)* nagy csatát készítenek elő. Sok ezer meg ezer katonát gyűjtenek ezen a területen össze. Az oroszok nem is sejtik, hogy nekünk mi a szándékunk. Május elsején ágyúink itt, Gorlice¹⁹ nevű községnél valóságos gránátésőt zúdítanak az oroszok állására. Az állásokban levő oroszok legnagyobb részét megölték ágyúgolyóink, a megmaradt része ijedten, félholtra rémülve menekült errefelé, északkeletnek. *(Rajzzal kísérem.)* Csapataink elképzeltelhetlen gyorsasággal üldözik errefelé az oroszokat. Nézd meg, hová kerültek a galíciai csapataink?

Gy. A kárpáti orosz sereg hátába.

T. Mit csinálnál most, ha te lennél a mi csapataink fővezére?

Gy. Hátba támadnám az orosz kárpáti sereget.

T. Helyes. A mi fővezéreink parancsára gyilkos rohamra mennek katonáink az Erdős Kárpátokban, ugyanakkor a galíciai hadseregünk szintén gyilkos támadást intéz az oroszok hátába. A támadás következményét mutatja ez a kép. Mondj el, mit mutat!

Gy. Katonáink összeszedik az orosz halottakat. Itt a földre szúrt szuronyos orosz puskák állnak, a földön hevernek edények, rongyok és holttestek.

18 Pallas, 1895: X. 217–218.

19 1915. május 1-jén itt törték át a német–osztrák csapatok az orosz védelmet. Valójában ez volt az ünnepelés oka.

T. Látjátok, így hagyta el a hatalmas orosz sereg a kárpáti harcteret. A nagy zavarban felbomlott az oroszok között a rend. Menekült mindenki, aki tudott. De a hegyeknek fölfelé nehéz volt a menekülés, a szorosokban megakadt a rengeteg tűzérés és trén, velük együtt a gyalogság is. A Kárpátok hegysége, hazánk bástyája, az orosz sereg temetőjévé lett. A bástyák beengedték ugyan az oroszokat, de élve többé ki nem bocsátották őket. Hogy hogyan fut a muszka, azt Benedek Elek, a kedves meseíró költők megírta szép költeményben. Mondd el, Kálmán!

(A költemény megjelent a *Jó Pajtás* 1914. évf. 2. számában.)²⁰

2. Adakozásra nevelés

e) Az oroszok pusztítása

T. Nem döbönt meg többé szép magyar hazánk földje muszka lábától. Május első napjaiban kitakarodott hazánk földjéről az orosz. Beszéljünk arról, hogy hol voltak a muszáktól megszállott vidéknek lakói a véres harcok alatt!

Gy. Az emberek elmenekültek.

T. Mondd el, mit ábrázol ez a kép!

Gy. Itt égnek a házak, a szegény lakosok nagy esőben, sárban menekülnek.

T. Te beszélj arról, hogy mit visznek magukkal a menekülők!

Gy. Egyesek kocsira rakták gyermekeiket, ágyneműjüket, mások bugyorban visznek ágyneműt. A kis gyermekek is menekülnek. Szegények! Itt meg kidőlt a ló, eltörött a szekér. Szegény emberek!

T. Te beszéld el, amit ez a kép ábrázol!

Gy. A menekülők hevernek a földön, alusznak. Fejük alatt van a batyu. Mások beszélnek, sírnak.

T. Hány ezer család volt kénytelen kezébe venni vándorbotot, batyut a hátára és menekülni?! Hogy mi várt békés, barátságos otthonukra, azt ezen a képen látjuk. Mondd el, mit ábrázol, Laci! Figyeld meg az utcát!

Gy. Jaj, de borzasztó pusztulás! A házakból csak egy darab fal vagy a kémény áll. Itt még ég egy ház. Az utcán romok, törött szekerek, dögölt lovak hevernek.

T. Te beszélj erről az öreg emberről és feleségéről!

Gy. Az öreg ember a lóra borul, talán az ő lóva és sír. Az asszony is sírva néz körül.

T. Az épségben megmaradt lakóházakban az orosz hordák tanyáznak. Az azelőtt kedves, barátságos szobákból undorító, piszkos ólat csinálnak. A templomokat, iskolákat sem kímélik, istállókká változtatják át ott tanyázásuk alatt.

²⁰ Téves bejegyzés, mert az 1914. évi 2. szám megjelenésekor még nem zajlott a világháború.

f) *A menekülők nyomora*

T. Május első napjaiban orosz harcos nincsen már hazánkban. A menekültek hazatérhetnek. Gondolatban kövessük őket hazatértükben! Mennek, mennek. Szegények, mennyire vágyódhattak már kis falujuk, kis kunyhójuk után. Szívszorongva kutatják a távot, látják-e már szülőfalujuk tornyát, hívja-e őket egy füstölő kémény füstfelhője? Végre előttük van a falu! A falu közepén állt a templom, mellette az iskola. Hol vannak ezek az épületek? Csak falromok árulják el, hogy itt falu volt. Szegény menekültek, keresik otthonukat. Egy tűzhely, mellette rom, téglahalmaz, sár és a romokon egy fekete macska! Ennyi maradt a kedves otthonukból. Szegény emberek, hol pihentek meg? Szegény gyermekek, hol játszótk majd? Szegény menekültek, mikor mosolyogtok majd ismét, mikor örültek a kedves otthonnak?

g) *Részvétre, adakozásra serkentés*

T. Árpád jelentkezik, halljuk!

Gy. Az újságban olvastam, hogy sok pénzt gyűjtenek az országban, melyből újra felépítik a feldúlt falvakat.

T. Igaz, fiúk, mi szerencsések, akiknek van békés otthonunk, gyűjtöttünk már sok ezer koronát, de még sok kis pajtásoknak nem kerül még abból új otthonra. Hozzatok fordulnak e hajléktalan kis pajtásaitok így összetett kezekkel: Segítsétek felépíteni kis házikókat! Hogyan segíthetnétek a szegényeken?

Gy. Adunk nekik pénzt és a tanító bácsi elküldi nekik azt.

T. De hiszen nektek nincsen pénzetek!

Gy. Nekem van perselyemben, azt hozom el.

Gy. Én is, én is!

T. Ezer meg ezer gyermek adja oda ma 1-2 fillérjét, sok ezer fillérből sok korona lesz. Ha a szegény menekült öregemberek és gyermekek ismét megtanulnak örülni és mosolyogni az újonnan felépített otthonuknak, akkor ti is azok között lesztek, akik őket erre megtanították. A jó Isten áldása is rajtatok lesz.

III. Befejezés

a) *Felelet a célkitűzésre*

T. Avval kezdtem meg a beszélgetést, hogy miért beszél széles e hazában ma ebben az órában minden tanító gyermekeivel a kárpáti harcokról. Ki érzi szívében és ki tudja, miért ünnepelünk ma?

Gy. Ma egy éve vertük ki az oroszokat hazánkból.

T. Helyes! Néhány szóval foglaljuk össze, kinek köszönhetjük, hogy ma ezt az örvendetes emlékűnnepet ünnepelhetjük? Mondd el, mit látsz ezen a képen?

Gy. Katonáink temetik elesett magyar hőseinket.

T. Hogy hogyan temetik el bajnokainkat, azt elmondja Lévy József költő egy szép költeményben. Mondd el a költeményt, Laci! (*A költemény, Ifjú bajnokot temetnek, a Jó Pajtás 1914. évfolyamának 38. számában jelent meg.*)²¹

T. Sok derék hősünk holtteste fekszik a Kárpátokban. Az ő várfaluk állta útját a milliós orosz hadseregnek. Kárpátjaink istenáldotta bástyái hőseink hú szövetségestársai voltak e véres küzdelmekben. Ha nem védik e bástyák hazánk határait, talán nekünk sem volna ma békés otthonunk, talán muszkák és szerbek²² tanyáznának ma itt e csendes községünkben. Köszönjétek meg mindennapi imáitokban Istennek, hogy velünk és hőseinkkel volt e nehéz harcokban, hogy a Kárpátok hatalmas bástyáit teremtette szent hazánk védelmére. Az elpusztult falvak szerencsétlen lakói iránt ti is érzitek kötelességteket, hozzátok el néhány filléreteket a feldült falvak újra való felépítésére. Tanítsátok meg a szegény menekülteket ismét mosolyogni, örülni, legyenek e falvak szebbek, mint voltak valaha!

Magyarország ostromlott *várként* történő jellemzése általános volt a sajtóban is 1914 őszétől, így a Kárpátok láncait állandóan *bástyákkal* azonosították. Viszont elgondolkodtató, hogy a tanító szerint is főként Istennek és az általa teremtett hegyeknek, azaz egy természetfeletti erőnek, a természeti adottságoknak, valamint a magyar vitézségnek volt köszönhető, hogy az oroszok nem hatoltak beljebb az országba. Az osztrák–magyar hadsereg tehetségtelen felsőbb vezetéséről, hiányzó téli és hegyi felszereléséről, súlyos veszteségeiről és a német segítségről nyilvánvalóan nem lehetett az iskolában nyíltan beszélni, mert a diadal emlékét elhomályosította volna.

Sokan és sokáig hitték azt naiv idealista módon, ami ebben az óratervben is megfigyelhető, hogy a háború viharának tisztító, felemelő, léleknedesítő hatása lehet a jövő nemzedékekre. Eszmetörténeti, pedagógiai és „nevelő tanulságai azonban az egymást követő nemzedékek javára és épülésére örökön megmaradnak”.²³

FORRÁSOK

CSÉ 1916: *A csurgói magyar királyi állami elemi népiskolai tanítóképző intézet XIX. értesítője az 1915/16. iskolai évről*, szerk. Mohar József igazgató, Csurgó.

DMO 1915: *Délmagyarország*, 1915. IV. évf. 110. sz. május 9.

JP 1914: Lévy József: Ifjú bajnokot temetnek. *Jó Pajtás*, 1914. VI. évf. 38. sz. szeptember 20.

21 JP 1914. 38. 8.

22 A szerbek dél felől támadtak, ahol nem a Kárpátok védték a határt.

23 NTL 1916: 11. 3.

- Koltai István 1939: *A csurgói m. kir. áll. tanítóképző intézet története*. Szeged.
- NTL 1916: 11: Kárpáti-nap a feldult tűzhelyekért, *Néptanítók Lapja*, 1916. XLIX. évf. 11. sz. március 16.
- NTL 1916: 15: *Néptanítók Lapja* 1916. XLIX. évf. 15. sz. április 13.
- NTL 1918: Mintalecke, A tápióbicskei hős, *Néptanítók Lapja*, 1918. 51. évf. 30. sz. július 25.
- Pallas 1895. X: Kárpátok. In: *A Pallas Nagy Lexikona*, Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt. Budapest, 1895. X.
- ÚB 1923: A hősök emlékünnepe Csurgón. *Új Barázda*, 1923. V. évf. 256. sz. november 13.
- VKM30000/1915. VI-a-ü.o.: *Avallás-és közoktatásügyi m. kir. miniszter 30.000/1915. VI-a. ü. o. számú körrendelete a Kárpátok jelentőségének méltatására elrendelt ifjúsági ünnepély és a kárpáti elpusztult falvak javára engedélyezett ifjúsági iskolai gyűjtés tárgyában*. In: A szombathelyi egyházmegye részére az 1916. évben kibocsátott körlevelek betűrendes tartalomjegyzéke, Szombathely, Egyházmegyei Könyvnyomda, 1917.
- Zilahy Lajos 1915: *A rongyos katona, Mesejáték két felvonásban*. Műkedvelők Színháza 47. Budapest.